

Katowice, 06.05.2020r.

Prof. dr hab. Joanna Wilk-Racięska
Uniwersytet Śląski

RECENZJA

dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej dr Iwony Kasperskiej

Na przedstawiony mi do oceny dorobek naukowy pani dr Iwony Kasperskiej składa się 35 publikacji autorstwa Habilitantki i jedna, której jest współautorką. Oprócz rozprawy habilitacyjnej przedstawionej jako najważniejsze osiągnięcie naukowe znajdujemy tu artykuły oraz rozdziały w monografiach. Jak wynika z Autoreferatu oraz załączonych wykazów, Pani Doktor jest także współredaktorką 3 monografii, kierowała dwoma indywidualnymi grantami europejskimi, a od stycznia 2018 roku bierze udział jako wykonawca w innym grantie finansowanym przez Komisję Europejską. Była także wykonawcą w projekcie prowadzonym na Uniwersytecie Veracruzanskim w Meksyku, wzięła udział w 32 konferencjach, w tym 17 międzynarodowych i 15 krajowych, wygłaszając referaty w trzech językach – hiszpańskim (16), polskim (15) i francuskim (1). Większość tych konferencji odbyła się w Polsce, 2 w Meksyku, 2 na Słowacji i po jednej w Czechach, na Węgrzech, w Kanadzie i na Kubie. Ponadto, Habilitantka wygłosiła kilka wykładów gościnnych, 1 wykład plenarny, współorganizowała kilka konferencji (2 międzynarodowe i 3 krajowe), była lub jest członkiem komitetów naukowych i redakcyjnych czasopism oraz stowarzyszeń naukowych. Jest lub była członkiem zespołów eksperckich,

zrecenzowała kilka publikacji w czasopiśmie międzynarodowych i krajowych. Poza tym, przebywała na rocznym stypendium na UNAM w stolicy Meksyku, odbyła też różne staże, szkolenia i kursy w zagranicznych ośrodkach naukowych i akademickich oraz innych instytucjach.

Habilitantka ma także znaczące osiągnięcia dydaktyczne i na polu popularyzacji nauki: prowadzi różnorodne zajęcia o tematyce przekładoznawczej, literaturoznawczej, językoznawczej i kulturoznawczej, głównie na studiach magisterskich na filologii romańskiej. Uczestniczyła w opracowaniu programu studiów I stopnia na filologii hiszpańskiej, programu szkoleniowego na Uniwersytecie Veracruzanskim, skryptu dla studentów, sylabusów, brała udział w pracach komisji rekrutacyjnych i innych przedsięwzięciach naukowych i organizacyjnych macierzystej uczelni. Od ponad dziesięciu lat współpracuje z poznańskimi instytucjami oświatowymi i kulturalnymi, wygłaszając wykłady i prowadząc warsztaty o kulturze i języku. Ma na swoim koncie także współpracę z mediami i kilka innych osiągnięć w dziedzinie popularyzacji nauki.

Publikacje Habilitantki wpisują się przede wszystkim w badania nad tłumaczeniem oraz jego miejscem w kontekście komunikacji międzykulturowej. Wśród nich znajdują się także teksty z dydaktyki przekładu i kształcenia tłumaczy oraz tłumaczenia ustnego. Większość zainteresowań habilitantki spięta jest jednak klamrą ideologii i manipulacji systemem wartości w tłumaczeniu, co bardzo wyraźnie obrazuje jej drogę rozwoju naukowego począwszy od bardziej ogólnych kwestii miejsca przekładu w komunikacji międzykulturowej (np. pozycja 14) czy interpretacji kultury Innego (np., pozycje 1, 16 czy 17), aż do bardziej ukierunkowanych badań, których wynikiem stała się rozprawa habilitacyjna p.t., "Las periferias se reescriben..". Rezultaty tych ostatnich badań można podzielić na dwa główne bloki. W pierwszym znajdują się artykuły analizujące kroniki okresu konkwisty i ich przekładu (np., pozycje nr 6 czy 7) oraz prace poruszające kwestie szeroko pojętego przekładu międzykulturowego i jego recepcji na przykładzie tekstów polskich autorów piszących o Ameryce Łacińskiej (np. pozycje 4 albo 21).

Do prac merytorycznie poprzedzających rozprawę habilitacyjną należy także zaliczyć pozycje nr 11 i 35, analizujące językowo-ideologiczny dyskurs Chicanos. Zresztą niektóre publikacje o charakterze dydaktycznym również nawiązują do tematyki rozprawy habilitacyjnej poruszając kwestie ideologiczne w odniesieniu do nauczania procesu tłumaczenia (pozycja 29, "Están libres de ideología la enseñanza y el aprendizaje de la traducción?" i pozycja 9, "Reproducción del proceso de traducción en el aula y sus vínculos con la ideología").

Monografia zatytułowana "Las periferias se reescriben: contextos de traducción mexicano, polaco, y chicano", przedstawiona jako najważniejsze osiągnięcie naukowe Habilitantki, jest zwieńczeniem wcześniejszych dociekań i wpisuje się w jeden z ciekawszych nowoczesnych nurtów badań traduktologicznych zapoczątkowany przede wszystkim przez Even-Zohara i André Lefevere'a, a zakładający, że proces przekładu jest w istocie manipulacją tekstem oryginalnym, swego rodzaju pisaniem go na nowo (*rewriting*), gdyż tłumacz zawsze wprowadza pewne zmiany do tekstu oryginalnego umożliwiające adaptację dzieła do kultury docelowej.

Książka została napisana po hiszpańsku i składa się ze wstępu prezentującego kryteria wyboru korpusu, nakreślenie problemu i stanu badań oraz przedstawienie celów i metodologii, czterech rozdziałów analitycznych, konkluzji, bibliografii i streszczenia w dwóch językach. Dobrym posunięciem było także dołączenie wykazu analitycznego i onomastycznego oraz wykazu tablic. Rozdział pierwszy rozprawy przybliży kulturowe podejście do studiów translatologicznych, w tym szczegółowo omawia trzy najważniejsze szkoły badawcze, których osiągnięcia leżą u podstaw rozważań Autorki. Natomiast część analityczna monografii podzielona została na trzy rozdziały, z których każdy poświęcono jednej grupie tekstów. I tak, rozdział drugi analizuje polskie tłumaczenia z lat 1959-2007 renesansowej encyklopedii kultury Azteków oraz parateksty towarzyszące ich edycjom. W rozdziale trzecim, Habilitantka bada epistolarną twórczość Andrzeja Bobkowskiego i dotyczące jej teksty krytyczne. Natomiast

rozdział czwarty omawia dwie powieści, których autorki utożsamiają się z tzw. ideologią *chicana*.

Wychodząc z podstawowego założenia, że to kultura jest jednostką operacyjną tłumaczenia, a na zjawisko refrakcji mają wpływ nie tylko odmienność języka czy uniwersum dyskursu, ale przede wszystkim panująca w danym kraju ideologia, przynależność kulturowa, społeczna czy zawodowa tłumacza, Habilitantka dobrała korpus badawczy w bardzo nietuzinkowy sposób, gdyż najważniejszą cechą wspólną wszystkich analizowanych tekstów jest ich hybrydyczność. Składają się nań należące do różnych gatunków teksty z różnych epok: potwierdzające tezy manipulistów tłumaczenia „Historii...” Bernardina de Sahagún, która sama w sobie jest już różnorodna gatunkowo, wraz z towarzyszącymi im paratekstami, listy Andrzeja Bobkowskiego, będące świetną ilustracją twierdzenia Bassnet i Venutiego, że tłumacz (i jego kultura) wpisuje się w tekście w sposób bardzo widoczny oraz niejednorodne teksty Glorii Anzandúa i Margarity Cota-Cárdenas, przedstawicielek literatury transgranicznej, analizowanych jako typowe "tłumaczenie" kultury.

Już dobór tekstów wskazuje, że Autorka monografii, zgodnie z aktualnymi tendencjami, zdecydowanie rozszerzyła znaczenie pojęcia *tłumaczenie* o "przedstawianie, objaśnianie jakichś treści, obrazów lub zjawisk za pomocą środków właściwych danej dziedzinie" (SJP), przy czym "środki właściwe danej dziedzinie", to właśnie refrakcja, a czasem, bardziej dokładnie, pryzmat piszącego.

Autorka udowadnia, że wszystkie analizowane teksty są rezultatem lefevere'owskiego procesu *rewritingu*, ponieważ każdy z nich "tłumaczy" kulturę przez szeroko pojęty pryzmat autora. Jak sama podkreśla, jest to "zbiór przykładów tłumaczeń, teksty, które powstały, aby wyjaśnić zjawiska kulturowe obce odbiorcom tych tekstów za pośrednictwem różnych środków językowych o charakterze dyskursywnym i tłumaczeniowym" (str. 56). I tu objawia się kolejna cecha wspólna wszystkim analizowanym tekstom: ich silne nacechowanie ideologiczne, gdyż rzeczywiście wszystkie trzy grupy tekstów, a więc

encyklopedia kultury Nahuá pod redakcją Bernardina de Sahagún, listy Andrzeja Bobkowskiego i proza Glorii Anzaldúa i Margarity Cota-Cárdenas odzwierciedlają tożsamość i kulturę zarówno opisywanego jak i opisującego: napięcia polityczne, społeczne i kulturowe wynikające, w większości przypadków, z różnic w bagażu kulturowym i przekonaniach.

Habilitantka stawia też pytania o znaczenie jakie dla odbioru tekstu mają towarzyszące mu parateksty, takie jak wstęp, epilog, przypisy, glosariusz lub komentarz tłumacza albo krytyka specjalisty, pyta o znaczenie filtrów kulturowych w przekazywaniu i odbiorze tekstu. Próbuje także dociec czym dla pisarza transgranicznego jest pisanie w dwóch językach jednocześnie. Jednym słowem, zarówno korpus, jak i zadania jakie postawiła sobie Habilitantka stanowiły duże wyzwanie badawcze, któremu jednak sprostała ona śpiewająco.

I tak, posługując się starannie wybranymi narzędziami analizy (szkoły manipulistów, teorii polisystemu i studiów postkolonialnych), jasno i wyraźnie pokazała, że wszystkie polskie tłumaczenia encyklopedii Sahagúna, pomimo swojej pozornej ponadczasowości, są w rzeczywistości przykładami różnych linii ideologicznych, oczekiwań i zainteresowań reprezentowanych przez kolejne pokolenia. Z kolei analizując listy Andrzeja Bobkowskiego oraz teksty jego krytyków zwróciła uwagę, że zarówno listy, jak i parateksty mogą utrwalać stereotypowy obraz Ameryki Łacińskiej, gdyż pomimo prezentowanego w samych listach systemu wartości i osobistych przekonań autora, wspólna jemu i odbiorcom jego tekstów rama kulturowa, powoduje że, mimo wszystko, czytelnicy patrzą na kulturę Innego właśnie przez jej pryzmat.

Analizą listów Bobkowskiego Habilitantka już wyraźnie wkracza we wspomniany wyżej, drugi obszar znaczeniowy pojęcia *tłumaczenie*. Przy prozie autorek chicanas idzie jeszcze dalej i kierując się definicją pojęcia *tłumacz* stworzoną przez Paolę Zaccaria udowadnia, że sytuacja językowo-kulturowa pisarza transgranicznego jest taka sama. Nie tłumaczy on wprawdzie z języka

oryginalnego na język obcy, ale wyraża swoją tożsamość używając języków, którymi operuje, jako kluczy do swojej tożsamości czy do typu wyrażanej treści.

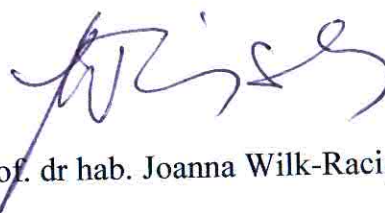
W sumie, jest to książka ciekawa, bogata treściowo i zmuszająca do myślenia, a fakt że Habilitantce udało się także zrewidować – w analizowanym kontekście – kilka istotnych w traduktologii pojęć i definicji takich jak, między innymi: *jednostka tłumaczeniowa*, *ekwiwalencja*, *naturalizacja a egzotyzacja*, *Swój a Obcy* i in., uważam za istotny wkład do badań nad translatoryką. Dodajmy do tej charakterystyki interesujący materiał badawczy, świetnie dobraną metodologię, bogatą, nowoczesną bibliografię i ładny język pracy.

Na bardzo pozytywną ocenę zasługuje także pozostały dorobek naukowy Habilitantki, który świadczy o jej stałym, równomiernym rozwoju naukowym, ukierunkowanych zainteresowaniach i dużej wiedzy.

Podsumowując powyższą ocenę uważam, że równomierny, stały i konsekwentny rozwój naukowy Habilitantki, jej osiągnięcia na polu dydaktyki oraz jej pozostała działalność świadczą o tym, że pani dr Iwona Kasperska jest obecnie w pełni przygotowana zarówno do prowadzenia samodzielnej pracy naukowej, jak i do kierowania pracami naukowymi innych.

Stwierdzam więc, że przedstawiona mi do oceny monografia habilitacyjna oraz pozostały dorobek naukowy uzasadniają stawiany przeze mnie wniosek o nadanie pani dr Iwonie Kasperskiej stopnia doktora habilitowanego.

Katowice, 06.05.2020r.

Prof. dr hab. Joanna Wilk-Racięska